VILNIUS

Tautvydas Bajarūnas,
Jurgis Sadauskas

Kėdainių gatvė 6

2023 m. Vilniuje siekta įvertinti Kėdainių gatvės sklypo 6 archeologinę situaciją būsimiems projektavimo darbams. Kadangi sklypas patenka į valstybės saugomas Vilniaus pranciškonų vienuolyno pastatų ansamblio (UK 769), Vilniaus senamiesčio (UK 16073) ir Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (UK 25504) teritorijas, atlikti archeologiniai tyrimai. Atsižvelgiant į tai, jog sklype anksčiau tyrimai nevykdyti, pasirinkti žvalgomieji tyrimai.

Sklypas Kėdainių g. 6 yra Vilniaus pranciškonų vienuolyno pastatų ansamblio komplekso teritorijoje. Nagrinėjamo sklypo vietoje nuo seniausių laikų minimas vienuolyno daržas. Jo P riba beveik sutampa su dabartine sklypo riba. Mūrinės tvoros nuo Kėdainių gatvės ir bažnyčios šventoriaus minimos jau XVII a. pabaigoje. Sklypo teritorijoje prie Kėdainių gatvės XIX a. pradžios planuose vaizduojamas mūrinis namas. 1864 m. uždarius vienuolyną, jame įsikūrė įvairios valdžios įstaigos. Žemės nuosavybė sklype jis priklausė Vilniaus miestui. Prie tuometinio *Gluchoj* (Kėdainių gatvė) skersgatvio buvusį daržą miesto valdyba nuomojo. Tuo metu prie Kėdainių gatvės stovėjęs ūkinis namas su rūsiu pritaikytas gyvenamajai funkcijai. Pirmojo pasaulinio karo metu prie R tvoros pastatytos medinės arklidės, jos buvo nugriautos tarpukariu. Buvo planuojama sujungti buvusius daržus, šventorių ir kiemus, jų vietoje įrengiant skverą miestiečiams.

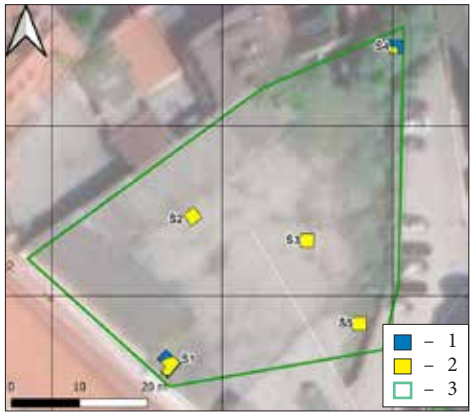

1 pav. Bendras situacijos planas: 1 – aptiktos mūrinės struktūros; 2 – 2023 m. T. Bajarūno tyrimų vietos; 3 – Kėdainių g. 6 sklypo ribos. J. Sadausko brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – masonry structures; 2 – areas excavated by T. Bajarūnas in 2023; 3 – the boundary of 6 Kėdainių Street.

Po Antrojo pasaulinio karo nagrinėjamo sklypo teritorija atiteko kaimynystėje įsikūrusiai NKVD mokyklai, kuri veikė ir naudojosi sklypu iki jos reorganizacijos Lietuvai atgavus nepriklausomybę. P tvora, kuri matosi XIX a. ikonografijoje, buvo nugriauta, naujoji tvora lanku sujungta su Kėdainių gatvės mūru prie įvažiavimo į buvusią vienuolyno teritoriją. Buvę istoriniai statiniai pertvarkyti, didžioji jų dalis nugriauta. Iki 1960 m. prie Kėdainių gatvės stovėjęs mūrinis pastatas buvo pertvarkytas. Iki 1967 m. sklypo Š dalis užstatyta garažais.

2023 m. birželio–liepos mėnesiais tirti 5 2x2 m dydžio šurfai, iš jų vienas buvo praplėstas iki 3x2–2,9 m, bendrai ištirtas 23 m^2 plotas (1 pav.), 1,35 % 1700 m^2 sklypo ploto. Iki įžemio ištirta 15 m^2. Remiantis istoriniais ir kartografiniais duomenimis, yra žinoma, kad sklype XVIII–XX a. stovėjo pastatai, kurie iki mūsų laikų neišliko. Dėl šios priežasties 3 šurfai (1, 4 ir 5) buvo kasami siekiant aptikti minėtų pastatų pamatus. Dar vienas šurfas (2) buvo ištir-

tas šalia sklypo ŠV dalyje esančio garažo sienos, o likęs (3) – centrinėje sklypo dalyje.

Šurfuose fiksuota panaši grunto sluoksnių stratigrafija (2 pav.). Po paviršiaus danga suformuotas 0,8–2,5 m storio pilko, rusvo grunto ir stambių bei smulkių griuvenų kultūrinio sluoksnio horizontas, kuris siejamas su XX a. vidurio NKVD mokyklos sklypo pertvarkymo darbais 1946 ir 1967 m. Šių darbų metu buvo nugriauta dalis iki XX a. pradžios šioje teritorijoje stovėjusių pastatų. Sluoksnyje tarp vėlyvų XX a. radinių pasitaikė pavienių radinių, datuojamų XVIII–XIX a.

Po šiais sluoksniais, 0,8–1,8 m gylyje, fiksuoti 0,6–1 m storio tamsiai pilko smėlio sluoksniai su smulkiomis griuvenomis. Šiuose sluoksniuose aptinkama gausiai XVII–XVIII ar XIX a. pradžios datuojamos buitinės ir statybinės keramikos. Žemiau, 1,6–2,7 m gylyje, fiksuoti 0,3–1 m storio suplauto rusvo, pilko smėlio ir molio sluoksniai su XVI a. pabaigos–XVII a. vidurio buitinės keramikos fragmentais ir plokštiniais kokliais. Giliau, 2,2–3,2 m gylyje, tirtas 20–80 cm storio tamsiai pilko smėlio sluoksnis su XV–XVI a. datuojamais buitinės keramikos fragmentais – ankstyviausias šioje teritorijoje aptiktas archeologinis sluoksnis.

2,7–3,2 m gylyje (H_{abs} 109,60–110,50 m) pasiektas įžemis – gelsvas smėlis. Įžemyje aptikta 11 įgilintų struktūrų – duobių su archeologiniais radiniais. Duobės įvairios paskirties – ūkinės, medinių pastatų liekanos (?), stulpavietė ir neaiškios paskirties. Struktūros, remiantis radiniais ir stratigrafija, datuojamos XV–XVI a. Tarp jų išsiskyrė *šurfe* 3 aptikta kapo duobė su griautiniais palaikais. Antropologinių tyrimų metu nustatyta, jog tai 20–25 m. vyro palaidojimas. Remiantis stratigrafija ir ankstesniais archeologiniai tyrimais, aptiktas kapas galėtų būti XV–XVI a. Istoriniai duomenys rodo, jog palaidojimai šioje vietoje galėjo atsirasti jau

2 pav. Bendras šurfo 5 vaizdas iš ŠV. K. Ivinskio nuotr.

Fig. 2. Test pit 5, viewed from the NW.

3 pav. XVII–XVIII a. keraminė kūgio formos taupyklė. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 3. A conical clay money box (17th–18th century).

0 3 cm

4 pav. XV–XVI a. puodo pakraštėlis, puoštas bangelės motyvu. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 4. A rim decorated with a wavy line (15th–16th century).

XIII a. įsikūrus pranciškonams ir pastačius pirmąją bažnyčią.

Iš viso suinventorinta 511 XV–XIX a. datuojamų radinių. Didžiąją dalį sudarė buitinė ir statybinė keramika. Taip pat rasta keletas XVII–XIX a. monetų, plomba, kaulinė peilio rankena, kaltinių kapo vinių. Tarp radinių išsiskyrė 1 beveik visiškai išlikusi XVII–XVIII a. keraminė cilindro formos taupyklė (3 pav.) ir XV–XVI a. datuojamos puodų šukės, puoštos bangelės motyvu (4 pav.). Radiniai perduoti LNM.

Vienas iš archeologinių tyrimų tikslų buvo aptikti sklypo teritorijoje buvusių statinių liekanas. Daugiausia jų buvo atidengta *šurfe* 1. 0,7–1,5 m gylyje atidengtos 3 mūrinės struktūros, datuojamos XVII–XIX a.: tvoros ties Kėdainių gatve pamatai ir dviejų pastatų sienų liekanos. Architektūrinių tyrimų metu nustatyta, kad gotikinės tvoros kiemo pusėje paviršiuje buvo apie 60 cm gylio nišos, kurių arkinės formos sąramų viršus dabar yra apie 70 cm žemiau dabartinio žemės paviršiaus. Antžeminė tvoros dalis skirtina XVII a. pabaigos–XVIII a. statyboms, o XIX a. vidurio tvora šiek tiek paaukštinta. Siena prie Kėdainių gatvės yra vienas vertingiausių statinių buvusiame vienuolyno sode. *Šurfe* 1 atidengtos 2 mūrinių pastatų sienos siejamos su XVII–XVIII a. užstatymu. *Šurfe* 4, 1,6–2,2 m gylyje, atidengtos XVIII a. pabaigos–XIX a. I pusės (?) mūrinės struktūros liekanos siejamos su istorine sklypo R ribą nuo bažnyčios šventoriaus skyrusios tvoros vienu iš kontraforsų. Archeologiniai tyrimai patvirtino istorinius duomenis, jog sklypą nuo bažnyčios šventoriaus skyrusi R tvora stovėjo arčiau bažnyčios pagrindinio fasado nei statytoji 1946 m. Aptiktas architektūrines struktūras KPD II NKPVT nusprendė laikyti Vilniaus pranciškonų vienuolyno pastatų ansamblio (UK 769) vertingosiomis savybėmis. *Šurfe* 5, deja, neaptikta ieškotos P sienos mūro, skyrusio sodą nuo vienuolyno ūkinio kiemo, fragmentų, manoma, jog jie slypi šurfo kažkur Š ar P pusėse.

Archeobotaninės analizės metu buvo analizuojama 12 grunto mėginių. Iš viso flotuota 153 l grunto. Analizės metu buvo aptiktos 876 degusios botaninės makroliekanos. Tarp visų makroliekanų kultūriniai augalai sudarė 47,7 % (418). Buvo aptikti bent 6 jų taksonai: paprastasis miežis, sėjamasis rugys, paprastasis ar kietasis kvietys, valgomasis lęšis, tikroji sora ir paprastoji pupa. Vis dėlto daugiausia liekanų priklausė tik dviem rūšims – sėjamajam rugiui ir paprastajam miežiui. Savo augalų kompozicija labiausiai išsiskyrė mėginys KED6'23–4. Jo sudėtyje pasitaikė santykinai daug ir įvairių kultūrinių bei laukinių augalų. Kiek gausiau kultivuojamų rūšių leidžia galbūt sieti šią vietą su gyvenamąja aplinka.

Zooarcheologinės analizės metu iš viso ištirti 466 kaulai, dantys ir jų fragmentai, svėrę 13,1 kg. Tirta medžiaga išlikusi gerai, vyrauja gana smulkūs fragmentai. Ištirta gyvūnų kaulų kolekcija rūšine sudėtimi būtų visiškai tipinis ankstyvųjų naujųjų laikų Vilniaus zooarcheologinės medžiagos pavyzdys: aptikta iš esmės tiktai naminių gyvulių ir paukščių liekanų, pastarųjų – nedaug. Tarp naminių gyvulių vyrauja galvijai (81 %), antroje vietoje – kiaulės (10 %), avių ir ožkų – negausu (5 %). Kiek retesni radiniai – 3 kačių kaulai. Anatominė kaulų sudėtis – vyraujantys vidutinis ir aukštos mėsinės vertės kaulai, be to, smulkus jų ir menkesnės vertės kaulų dalijimas rodytų, kad zooarcheologinė medžiaga daugiausia yra maisto liekanos nuo gyventojų stalo, taip pat ir pirminės skerdienos dorojimo atliekos. Kaulai neapgraužti gyvūnų – tyrimų vietoje rastos atliekos greičiausiai buvo greitai sutvarkytos. Specializuotos veiklos pėdsakų ištirtoje medžiagoje negalima būtų įžvelgti.

6 Kėdainių Street

In 2023, 5 test pits (2 x 2 m) were excavated at 6 Kėdainių Street in Vilnius, one of which was later enlarged to 3 x 2–2.9 m, increasing the total excavated area to 23 m^2 (Fig. 1). The cultural layer, 2.7–3.2 m thick, was dated to the 15th–20th centuries (Fig. 2). The excavation revealed 4 architectural structures dating to the 17th–19th centuries and yielded 511 individual finds spanning the 15th–19th centuries. The natural layer was formed of yellowish sand, and

11 pits were found cut into it. One of the cuts was identified as the grave of a male from the 15th–16th centuries. Archaeobotanical analysis resulted in 876 charred plant macrofossils. Test pit 3, located in the centre of the plot, contained a single burial dating to the 15th–16th centuries. Zooarchaeological analysis was performed on 466 whole and partial bones and teeth.

Justina Dobeikienė,
Linas Kvizikevičius,
Aurimas Steponkus

Žygimantų gatvė 12–12A

2023 m. Vilniaus senamiesčio teritorijoje, Žygimantų g. 12–12A sklype, planuojamų naujų pastatų statybų ir inžinerinių tinklų tiesimo vietose, tęsti dar 2018 m. R. Žukovskio pradėti tyrimai. Detaliųjų tyrimų metu ištirta 19 perkasų – 1149,4 m^2 plotas, o žvalgymų metu tirtas 1509,3 m^2 plotas – 8 žvalgymų plotai, 6 tranšėjos ir viena iškasa.

Žygimantų g. 12 sklype 2018 m. archeologinius tyrimus vykdė R. Žukovskis. Jų metu apie 2160 m^2 plote buvo vykdomi detalieji tyrimai. Tyrimų metu buvo atkastos 3 2017 m. nugriautų pastatų pamatinės dalys, iškuopti griuvenomis ir buitinėmis šiukšlėmis užversti rūsiai. Pastatų pamatai datuojami XIX a. II puse–XX a. pradžia, o rūsiai XVIII a. 4 ketvirčiu–XIX a. I puse. Sklypo teritorijoje aptikti XVII–XIX a. archeologiniai radiniai: buitinės keramikos, plokštinių koklių, metalinių dirbinių fragmentai, monetos. Sklypo Š dalyje atkasti akmenų grindinio – „Kiaulių“ skersgatvio fragmentai datuojami XIX a. Virš jų rasti XVII–XIX a. radiniai. Tikėtina, jog iš smulkių akmenų suplūktas grindinys yra R–V kryptimi, nuo Žemutinės pilies Žaliojo tilto link XVII a. ar XVIII a. nutiesto kelio liekanos. Taip pat surasti XVIII a. pastatų fragmentai (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 468–475).

Gretimame, Žygimantų g. 13 sklype, tyrimai vyko 2022 ir 2023 m. Jų metu A. Steponkus ir M. Remenčiūtė atliko detaliuosius tyrimus. Jų metu detaliai ištirtas 495 m^2 plotas – 4 perkasos, žvalgymai atlikti 137,4 m^2 plote. Po XIX–XX a. suformuotais griuvenų, pilko grunto sluoksniais atidengti XX a. pradžios, XIX a. II pusės ir XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios datuojamų pastatų ir priestatų pamatinės dalys. Ilgojo pastato viduje (XVIII a. pabaigos–XIX a.), 3 patalpose, užfiksuotos gerai išlikusios įvairios struktūros – keramikos degimo, patalpų šildymo krosnys, patalpų grindys iš plytų ir akmenų, kolonos ir mūrinis kanalas. Greta šio pastato atidengtas XIX a. pradžios „Kiaulių“ skersgatvio grindinys. Po XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios struktūromis surastas XVIII a. II puse datuojamas rūsys su grindimis, XVIII a. medinis pastatas ir XVII a. pabaigos–XVIII a. „Kiaulių“ skersgatvio danga sudaryta iš smulkių akmenukų, griuvenų. Žemiau minėtos dangos surasta pirmoji „Kiaulių“ skersgatvio danga datuojama maždaug XVII a. II puse. Surastos į įžemį įgilintos struktūros – stulpaduobės ir kanalai, kurie susiję su šioje teritorijoje XVI a. pabaigoje–XVII a. I pusėje buvusiu Kiškų, vėliau – Radvilų, sodu. Taip pat surasta pavienė stulpaduobė, kuri datuojama XII a. viduriu (*ATL 2022 metais*, 2023, p. 416–420).

Pagal istorinius ir kartografinius šaltinius žinoma, jog šioje teritorijoje jau 1600 m. buvo įrengtas sodas, kuris priklausė Kiškų giminei. Jis pavaizduotas 1600 m. Vilniaus miesto panoramoje – užima teritoriją nuo tilto (dabar Žaliojo) iki Radvilų rūmų. 1623 m. Jonušas Kiška dalį savo valdos – sodą su labirintu pardavė Radviloms. Apie sodą rašoma, jog jis buvo barokinio stiliaus, geometriškai suplanuotas ir